

ВАЦЛАЎ АНОШКА: ЖЫЦЦЁ І ДЗЕЙНАСЦЬ

На працягу ХХ ст. уніяцкая царква тры разы імкнулася прайсці складаны працэс адраджэння, заваяваць сімпатыі беларускага народа. Адна з гэтых спроб прыйшлася на 1920–30-я гг. і адбывалася на тэрыторыі Заходняй Беларусі, якая па ўмовах Рыжскага мірнага дагавору 1921 г. адышла да Польшчы. З самага пачатку уніяцкі рух сутыкнуўся з супрацьдзеяннем розных царкоўных, палітычных, этнічных інстытутаў. Вельмі напружанымі былі адносіны паміж уніяцтвам і праваслаўем. Праваслаўная царква не збіралася саступаць пазіцыі ў сваіх традыцыйных рэгіёнах. Напрыклад, у Палескім ваяводстве ў 1931г. доля праваслаўных жыхароў складала ў сярэднім 76,5%, а ў асобных паветах (Кобрынскім, Столінскім, Драгічынскім) дасягала 81–85%¹.

Праваслаўны клір праяўляў адмоўныя адносіны да уніяцтва. Паводле загаду Палескай праваслаўнай кансісторыі ад 5 кастрычніка 1929 г., святарам неабходна было неадкладна паведамляць пра вынікі уніяцкай прапаганды. За бяздзейнасць у гэтай справе прадугледжвалася строгае пакаранне². У большасці сваёй негатыўна ставіліся да уніі і праваслаўныя прыхаджане. Гэта адзначаў нават часопіс «Да злучэння». У артыкуле «Унія ў вачах праваслаўнага» пісалася наступнае: «...агульнае ўражанне, якое робіць унія на кожнага з праваслаўных, гэта нейкі таемны страх, быцца перад чымсьці сапраўды жудасным. Вычуваецца, што Унія гэта нешта варожае, ад чаго далёка ўцякаць трэба, гэта спакуса, ад каторай адварачываць трэба розум і волю сваю.» Прычыны такога стаўлення да уніяцтва адзначаліся наступныя:

- вясковыя людзі – цёмныя, яны не разумеюць, што такое унія;
- рэлігійны фанатызм;
- «унія бліжэй падыходзіць да жыцця праваслаўнага, чым да лацінства і з натуры сваёй з’яўляецца яму больш небяспечна»³. Не здавальняла праваслаўную царкву і прыхільнасць уніяцтва да ўкраінскай і беларускай моў.

Неадназначным было стаўленне да пашырэння уніяцтва і з боку кіруючых колаў Польшчы. Асобныя кіраўнікі краіны бачылі ў гэтым пагрозу сепаратызму, аддзялення заходнеўкраінскіх і заходнебеларускіх земляў. З асяроддзя палякаў незадавальненне выказвалі памешчыкі, асаднікі, чыноўнікі, якія лічылі уніяцкую кампанію антыпольскай па сваім характары, перашкодай на шляху паланізацыі. Каб дакладна ўявіць, да якой ступені польскія дзеячы былі варожа настроены да ўсходняга кірунку каталіцызму на Беларусі, трэба перагледзець тыя палітыч-

ныя творы, якія публікаваліся на гэтую тэму ў польскім нацыяналістычным асяроддзі. У адным з нумароў «Дзенніка Віленскага» адзначалася, што «крэсы ўсходнія...гэта сфера нашай культурнай экспансіі і тут, якія б не былі намеры уніяцкага святара, яны павінны сустрэцца з нашым рашучым і рэзкім запярэчаннем»⁴. Увогуле тут сам сэнс уніі, як аб'яднання цэркваў, зусім знікае з поля зроку, ужываецца толькі слова «унія», якому прыдаецца значэнне супраць польскай дэманстрацыі.

Спрыянне уніяцтву аказвала толькі каталіцкая царква. Так, архібіскуп Малькоўскі апублікаваў некалькі артыкулаў, у якіх стараўся выказаць «бязглузднасць варожых выступленняў палякаў супраць усходняга каталіцызму»⁵. Свой голас у абарону уніяцтва ўздымаў біскуп Э.Я. Пшэздзецкі. У 1932 г. ён выдаў спецыяльны пастарскі ліст, у якім паўтараў словы папы Пія XI: «Той не каталік, хто выступае супраць каталіцызму ўсходняга абраду»⁶. У падтрымку уніі выступаў і віленскі мітрапаліт Яблжыкоўскі. У 1933 г. ён выдаў пастарскі ліст, у якім, акрамя афіцыйных заяў каталіцкага іерарха, гаварылася: «Будучы біскупам, я не перастаў быць палякам. І вось з усёю святюмасцю адказнасці за кожнае слова адважваюся заявіць і як біскуп і як паляк, што вунійная праца не з'яўляецца шкоднаю ні для польскай дзяржавы, ні для святой Царквы»⁷.

Тым не менш, каталіцкая царква імкнулася выкарыстаць адраджэнне уніяцтва ў сваіх інтарэсах. Каталіцкія святары не былі зацікаўлены ў абуджэнні нацыянальнай святюмасці ўкраінцаў і беларусаў. Адносіны, існаваўшыя на дзяржаўным узроўні, вельмі хутка былі перанесены на месцы. Святарам, якія займаліся пашырэннем уніяцтва, прыходзілася ўступаць у спрэчкі як з праваслаўнымі прыхаджанамі, так і з польскай адміністрацыяй.

Адным з актыўных дзеячаў на ніве адраджэння уніяцкай ідэі быў ксёндз Вацлаў Аношка, шчыры беларускі патрыёт і уніяцкі святар. Ён нарадзіўся ў 1899 г. у Магілёўскай губерні. Паходзіў з заможнай беларускай сям'і. Атрымаў гімназічную адукацыю, вучыўся ў Мінскай духоўнай каталіцкай семінарыі і ў Люблінскім універсітэце⁸. Аб гэтым сведчыць паведамленне, якое знаходзіцца ў асабістай справе В. Аношкі, аб тым, што пад час навучання на тэалагічных курсах Люблінскага універсітэта апошні не даў падставы для нараканняў у адносінах да веры і маралі, і таму можа быць дапушчаны да выканання святарскіх абавязкаў⁹. Пасвячоны ў святары ён быў 1 лістапада 1924 г., і адразу пачаў працаваць на пасадзе вікарыя (памочнік біскупа, ці прыходскага святара) у мястэчку Ляхавічы Баранавіцкага павету. У 1925 г. В. Аношка стаў прэфектам (ксёндз, які выкладае кананічнае права)¹⁰.

У другой палове 1920-х гг. Аношка стаў святаром грэка-каталіцкага абраду. Дакладна невядома, калі і дзе гэта адбылося, але ўжо у запісы ад 12 жніўня 1926 г. натарыус курыі пінскага біскупа паведамляў,

што В. Аношка з'яўляецца капеланам (ксёндз, які служыць у капліцы) каталіцкай царквы ўсходняга абраду Пінскай дыяцэзіі¹¹. Праз пэўны прамежак часу, у лістападзе 1926 г., з'явілася прашэнне святара да пінскага біскупа з просьбай паслаць яго пробашчам у мястэчка Альпень каля Давыд-Гарадка¹². Просьба была задаволена, да таго ж В.Аношку было нададзена права выкладаць рэлігію ў пачатковых школах давыд-гарадоцкай парафіі.

З'явіўшыся ў Альпені, Аношка адразу пачаў актыўную працу, скіраваную на стварэнне уніяцкай суполкі. Зразумела, што гэта вельмі не спадабалася як мясцовым уладам, так і праваслаўным святарам (палова вёскі Альпень і яе ваколіц з'яўляліся праваслаўнымі)¹³. Адразу паміж уніятамі і праваслаўнымі жыхарамі пачаліся спрэчкі за права валодання царквой, якая знаходзілася ў Альпенях. Каб перамагчы, уніаты выкарыстоўвалі розныя сродкі. Напрыклад, яны 19 снежня 1926 г. «насильственным путем без разрешения государственных властей посредством топора и долота отбили в церкви внутри защелку деревянную в дверях с южной стороны и священник униат Оношко отправил вечерню»¹⁴. Улічваючы гэтыя падзеі, праваслаўныя жыхары былі вымушаны звярнуцца за дапамогай да ўладаў і прасіць іх аб тым, каб царква ў Альпенях засталася праваслаўнай. У сакавіку 1927 г. яны зноў прасілі дапамогі. Прычына – узмацненне уніяцкай прапаганды: «Пропаганда униии, ведущаяся всеми способами, вплоть до угощения водкой, конфетами и обещаниями всяких благ земных принимает все большие и большие размеры. Нетвердые в догматах наши сельчане улавливаются в сети униии, сами не разбираясь в том, что делают и куда идут»¹⁵. Скардзіліся праваслаўныя жыхары і на тое, што уніяцкі святар (прозвішча яго не называлася, але, хутчэй за ўсё, гэта В. Аношка) збіраў подпісы дзеля таго, каб прыслалі праваслаўнага святара, а на самой справе гэта было прашэнне аб пераходзе да уніі¹⁶.

Уніяцкая суполка ў Альпенях усё павялічвалася. Так, у справаздачы Столінскага раённага праваслаўнага місіянерскага камітэту за 1929 г. адзначана, што ў вёсцы Альпень Веляміцкага прыходу існуе адносна вялікая уніяцкая суполка, якая ўтварылася з дробнай шляхты¹⁷. Руплівая праца В. Аношкі, яго прыхільнасць да беларускай мовы хутка пачалі выклікаць павагу з боку мясцовых жыхароў розных веравызнанняў. Пад кіраўніцтвам Аношкі быў пабудаваны клуб, дзе збіралася моладзь. Тут ставіліся п'есы беларускіх пісьменнікаў, працаваў духавы аркестр (В. Аношка прыдбаў 16 духавых інструментаў)¹⁸. Святар аказваў паслугі бясплатна. Жыў даволі бедна. Свой заробак траціў на рэлігійныя справы¹⁹. У рапартах і справаздачах польскай паліцыі, якая пільна сачыла за любымі праявамі нацыянальнага жыцця, праца Аношкі прыводзілася ў якасці прыкладу шкоднай, «нацыяналістычнай» дзейнасці.

У якасці абгрунтавання паліцыя прыводзіла вынікі перапісаў насельніцтва: у 1931 г. у Альпенскай гміне каля 1050 яе жыхароў назваліся беларусамі, а ў 1921 г. усе яны зваліся толькі «тутэйшымі»²⁰.

В. Аношка імкнуўся пашырыць уніяцтва і ў іншых мястэчках. У 1931 г. ён атрымаў ад пінскага біскупа дазвол выконваць душпастарскія паслугі на ўсёй тэрыторыі Лунінецкага і Столінскага паветаў²¹. Святар пачаў вельмі актыўна дзейнічаць на гэтай тэрыторыі, што выклікала незадавальненне з боку праваслаўных колаў. Пра гэта сведчаць некалькі вытрымак з перапіскі праваслаўных святароў з місіянерскімі камітэтамі:

«В. Оношко ведет свою пропаганду невероятно нахальным низким преступным образом. Несколько раз показывался на Мерлинских хуторах, где ходил по домам, навязывался со всякими своими услугами. На Троицу устроил даже спектакль. Были случаи крещения им младенцев и совершение венчаний».

«В последнее время ксендз В. Оношко стал действовать решительно и сверх меры нахально. Созывает к себе сначала детей, а потом и взрослых и начинает раздавать им дешевенькие яблочки, конфеты, крестики и конечно свою литературу. Мало-помалу собирается толпа и начинается беседа»²².

У студзені 1932 г. В. Аношка быў адпраўлены ў мястэчка Курашова Бельскага дэканату для кіравання уніяцкай парафіяй, якая там знаходзілася (да гэтага часу парафіяй кіраваў уніяцкі святар Пётр Вацынскі)²³. Ёсць падставы меркаваць, што і там Аношка праводзіў актыўную працу па пашырэнні уніяцтва.

У сакавіку 1935 г. В. Аношка быў пераведзены ў вёску Дзяляцічы²⁴. І тут святар не адыходзіў ад сваіх прынцыпаў. Ва ўспамінах другі уніяцкі святар пісаў: «Аношка хадзіў у адной сутане – думаю не было за што купіць: свае сілы і фінансы ён аддаваў на нас – моладзь і парафію. Аднавіў царкву звонку і ўнутры, аправіў клібанію, дом для псаломшчыка. Для моладзі купіў струнную аркестру: 20 мандалін, 4 гітары і 1 кантрабас. За свой кошт залажыў бібліятэку».

У Дзяляцічах В. Аношка працаваў да 1944 г. Напрыканцы II сусветнай вайны ён апынуўся ў Польшчы. Працаваў капеланам у кляштары сясцёр-манахінь «Rodziny Marii». Памёр 18 лютага 1966 г. у Раберціне.

Усё сваё жыццё В. Аношка выступаў за беларусізацыю нацыянальна-рэлігійнага жыцця, за адраджэнне культуры на заходнебеларускіх абшарах. І гэтую справу ён рабіў не адзін. Тое, што зрабілі святары уніяцкай царквы на беларускай культурна-рэлігійнай ніве, яшчэ не адценена і патрабуе пільнай увагі беларускіх даследчыкаў. Тысячы людзей атрымлівалі і працягваюць атрымліваць ад сваіх пробашчаў моцную нацыянальную загартоўку. Уніяцкія святары адраджалі і распаўсюджвалі беларускую мову, арганізавалі тэат-

ральныя беларускія пастаноўкі, шмат хто з іх займаўся літаратурнай і выдавецкай дзейнасцю. Плён іх працы каштоўны для беларускай культуры і сёння.

ЛІТАРАТУРА:

- 1 Брэсцкай уніі–400 год. Брэст, 1996.
- 2 Там жа.
- 3 Да злучэння. 1932. С. 3, 5.
- 4 Брэсцкай уніі–400 год. С. 93.
- 5 Гарошка Л. Пад знакам «рускае» і «польскае» веры// Божым шляхам. 1954–55. № 60–65. С. 10.
- 6 Там жа.
- 7 Там жа.
- 8 Гарбінскі Ю. Беларускія рэлігійныя дзеячы ХХ ст. Мн.–Мюнхен, 1999. С. 8.
- 9 Дзяржаўны архіў Брэсцкай вобласці (ДАБВ), ф. 2346, воп. 1, спр. 119.
- 10 Там жа.
- 11 Там жа.
- 12 Там жа.
- 13 Да злучэння. 1932. С. 208.
- 14 ДАБВ, ф. 1, воп. 2, спр. 2177.
- 15 Там жа.
- 16 Там жа.
- 17 Там жа, ф. 2059, воп. 1, спр. 81.
- 18 Брэсцкай уніі–400 год. С. 94.
- 19 ДАБВ, ф. 2059, воп. 1, спр. 82.
- 20 Да 100–х угодкаў а. В.Аношкі// Царква. 1999. № 4 (23). С. 12.
- 21 ДАБВ, ф. 2346, воп. 1, спр. 119.
- 22 Там жа, ф. 2059, воп. 1, спр. 82.
- 23 Там жа, ф. 2346, воп. 1, спр. 119.
- 24 Там жа.